

Національна академія наук України
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського

ЛАВРЕНТІЙ Роман Ярославович

УДК 792.02.03-048.35(477.83/.86)"192/193"

**УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР
СХІДНОЇ ГАЛИЧНИНИ 20–30-х РОКІВ ХХ СТ.:
ПРОЦЕСИ МОДЕРНІЗАЦІЇ**

26.00.01 – теорія та історія культури

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі театрознавства Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого Міністерства культури та інформаційної політики України.

Науковий керівник:

кандидат мистецтвознавства, професор,
дійсний член НАМ України

Пилипчук Ростислав Ярославович

Київський національний університет театру, кіно і телебачення
ім. І. К. Карпенка-Карого,
професор кафедри театрознавства

доктор мистецтвознавства, доцент

Гарбузюк Майя Володимирівна,

Львівський національний університет
імені Івана Франка,

доцент кафедри театрознавства та акторської майстерності

Офіційні опоненти:

доктор мистецтвознавства, професор,
член-кореспондент НАМ України

Юдкін Ігор Миколайович,

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України,

провідний науковий співробітник

відділу екранно-сценічних мистецтв та культурології

кандидат мистецтвознавства, доцент

Партола Яна Вікторівна,

Харківський національний університет мистецтв
імені І. П. Котляревського,

декан театрального факультету,

доцент кафедри театрознавства

Захист відбудеться 13 травня 2021 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.227.02 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4, 4-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4.

Автореферат розіслано 12 квітня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства

Н. В. Студенець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Міжвоєнний період для західноукраїнських земель, що опинилися у складі Польської Республіки, попри утиски держави щодо національних меншин, загострення міжнаціональних конфліктів є часом кристалізації нового розуміння національної ідентичності, витворення певного типу модернізованого суспільства, здатного протистояти примусовій інтеграції до чужої держави. Роль театрального мистецтва у цих процесах – досьгодні недостатньо висвітлена в українському театрознавстві тема.

Наскільки український театр був залучений у модернізацію національної культури? Яким чином здійснювалося оновлення самого українського театру у контексті динамічних соціокультурних змін у Східній Галичині, зрушеній воєнними, соціальними, світоглядними катаклізмами початку ХХ ст.? Доступні нині численні документальні свідчення сигналізують про багатовекторність українського театрального процесу в міжвоєнній Східній Галичині, його зв'язок із театром радянської України і одночасною включеністю в європейський культурний простір, частиною якого він де-факто був до 1939 р. Ці та інші питання досьгодні залишаються недостатньо вивченими та осмисленими у національному театрознавстві.

Напрацювання істориків українського театру С. Чарнецького, Г. Лужницького, В. Ревуцького, Л. Мельничук-Лучко, Р. Пилипчука, Н. Арсенюк та ін. – присвячені насамперед вивченню театрального життя Східної Галичини – дають підстави говорити про широкий діапазон організаційних і мистецьких пошуків західноукраїнських театральних колективів. Однак через ідеологічну заангажованість (часто вимушену) дослідників цей процес висвітлено однобоко – шляхом надмірної конфронтації між «традиційними» і «новаторськими» тенденціями; між націоналістичним та прорадянським дискурсами; між польським і українським середовищами. Більш багатогранно оновлення мистецької мови українського театру міжвоєнної Східної Галичини розкрито у працях сучасних театрознавиць І. Волицької та О. Боньковської, музикознавців О. Паламарчук, Ю. Булки, І. Полякової, Н. Косаняк, Р. Гавалюк та ін. Однак жоден із дослідників не вивчав модернізаційні процеси в українському театрі Східної Галичини 20–30-х років ХХ ст. як комплексну проблему.

Відтак *актуальність* пропонованого дослідження визначена потребою переосмислення здобутків українського театру в міжвоєнній Східній Галичині, необхідністю вивчення шляхів модернізації національної сцени у контексті тогочасного європейського театрального процесу, зокрема, у взаємодії із польським культурним середовищем та у діалозі з провідними тенденціями розвитку української радянської сцени.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано на кафедрі театрознавства Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого – згідно з планами наукової роботи університету і кафедри (інтегральна наукова тема: «Теорія та історія театрального мистецтва», 2010–2021 рр.). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Київського національного університету театру, кіно і

телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого (протокол № 6 від 25 грудня 2007 р.) й уточнено на засіданні Вченої ради Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого (протокол № 6 від 22 грудня 2020 р.).

Мета дослідження – виявити та дослідити процеси модернізації в українському театрі Східної Галичини міжвоєнного періоду у контексті соціокультурної динаміки краю.

Під модернізацією українського мистецького середовища розуміємо широкий спектр процесів, спрямованих на «оновлення мови культури», що включав у себе, зокрема, дискурси європеїзації, інтелектуалізму, антинародництва, «культу сучасності», секуляризації, деканонізації та розвінчування «культурних табу», урбанізації, зміну моделі комунікації мистецтва з реципієнтом (активізація глядача); участь «нового національного капіталу» (накопичення недержавних коштів завдяки автономізації соціально-економічного життя українців у міжвоєнній Польщі) в культурному житті тощо. При цьому стиль модернізм розуміємо лише як складову модернізаційних процесів (зважаючи на специфіку модернізації досліджуваного регіону). Окрему увагу приділено тим чинникам, що заважали, зупиняли, обмежували нові процеси та явища в українському театрі.

Гіпотеза, яку висуваємо, полягає у доведенні впливу модернізаційних національних процесів Східної Галичини міжвоєнного періоду на розвиток українського театрального мистецтва та його безпосередню участь у формуванні цих процесів.

Відповідно до мети накреслено такі **завдання**:

- простудіювати історіографію українського театрального процесу на західноукраїнських землях у 20–30-х роках ХХ ст. та доступну джерельну базу – під кутом висвітлення модернізаційних процесів;
- опрацювати теоретичну літературу з теорії модернізації та адаптувати знайдений інструментарій для аналізу українського театру Східної Галичини міжвоєнного періоду;
- проаналізувати вплив історичних і соціокультурних умов на діяльність українського театру вказаного періоду, дослідити специфічні риси його організаційно-економічної та творчої діяльності;
- реконструювати історію функціонування провідних українських театрів на теренах міжвоєнної Східної Галичини та здійснити їх типологізацію;
- з'ясувати механізми, динаміку формування, особливості репертуарної політики міжвоєнних українських театрів Східної Галичини;
- простежити динаміку ідейно-естетичних та жанрово-стильових змін української сцени Східної Галичини міжвоєнного періоду (зокрема, й у контексті актуальних явищ західноєвропейського театру та театрального мистецтва радянської України);
- виявити специфічні риси діалогу українського театру з глядачем у процесі взаємної модернізації (суспільство – театр, театр – суспільство);
- визначити функції українського театру у формуванні модерної національної культури за умов бездержавності.

Об'єктом дослідження є діяльність українських театрів Східної Галичини 20–30-х років ХХ ст. у соціокультурному контексті.

Предмет дослідження: процеси модернізації в українському театрі Східної Галичини міжвоєнного періоду.

Методологія дослідження. Відповідно до поставлених завдань у дисертаційному дослідженні було застосовано комплекс різних методів і підходів. Спираючись на базовий *принцип історизму*, для аналізу змісту широкого кола мистецьких явищ та динаміки змін, розкриття зв'язків мистецьких явищ із соціокультурними, політичними, економічними та іншими реаліями часу було застосовано *історичний метод*.

Історико-типологічний та *структурно-функціональний* методи були застосовані під час виділення із загальної репертуарної афіші українського театру міжвоєнного періоду певних структурно вагомих груп вистав.

Методи культурологічної інтерпретації забезпечували визначення місця театральних процесів у Східній Галичині 20–30-х років ХХ ст. в широкому контексті загальноукраїнського та європейського мистецтва й культури.

Процеси формування та утвердження у 20–30-х роках ХХ ст. якісно нових форм комунікації між українським театром та його глядачами, налагодження двостороннього діалогу найкраще було аналізувати, використовуючи *метод дискурсивного аналізу*.

Методи *реконструкції* та *моделювання* стали ключовими під час створення «театрального виробничого календаря» провідних українських театрів на західноукраїнських землях міжвоєнного періоду. Робота із масштабною джерельною базою (театрально-критичний дискурс у фаховій та загально-інформаційній періодиці Східної Галичини), опрацювання архівних, часто рукописних, матеріалів (у державних інституціях та приватних збірках) спонукали звернутися до *джерелознавчого* та *текстологічного методів*; вивчення мистецьких уподобань певних ключових для західноукраїнського театрального процесу особистостей зумовило використання *біографічного методу*.

Теоретичною базою дослідження є:

– *соціологічні* та *культурологічні праці*, присвячені вивченню модернізаційних процесів у суспільстві (В. Головка, П. Кутуєв, Ю. Габермас, Т. Адорно, М. Калінеску, А. Берман та ін.);

– *загальноісторичні дослідження*, важливі для розуміння соціокультурних трансформацій у Галичині 20–30-х років ХХ ст. (Я. Грицак, С. Кульчицький, О. Рубльов, К. Федевич; польські: Е. Вішка, А. Хойновські та ін.);

– *театрознавчі праці* загально-теоретичного характеру (К. Бальме, О. Клековкін, П. Паві), що були використані для точності формування професійної поняттєвої і термінологічної основи дослідження;

– наукові тексти *літературознавчо-культурологічного характеру*, зосереджені не лише на аналізі літературно-мистецьких процесів, а й – світоглядних змін у міжвоєнній Галичині та Україні загалом (С. Андрусів, Р. Голик, Н. Мочернюк, А. Біла, С. Павличко, Т. Гундорова та ін.);

– літературознавчий аналіз драматургії (Л. Рудницький, С. Хороб, Т. Свербілова, Н. Малютіна, Л. Скорина та ін.);

– мистецтвознавчі та музикознавчі розвідки (Р. Яців, О. Ріпко, О. Паламарчук, Л. Кияновська, М. Черепанин, Р. Гавалюк, Ю. Булка, Л. Філоненко, О. Комаринець, Н. Косаняк), які реконструюють епоху, охоплюючи і явища з театрального процесу;

– дослідження українських академічних істориків театру (Р. Пилипчук, О. Боньковська, В. Ревуцький), які стали опорними для виведення ліній розвитку західноукраїнських театральних колективів, чіткого окреслення їхніх організаційних перетворень, оцінювання змін репертуарної політики;

– знакові праці польських істориків театру (С. Марчак-Оборський, Я. Попель, С. Галабуда, М. Коморовська, М. Шидловська) – для історії саме українського театру у Східній Галичині 20–30-х років ХХ ст. цінні як окреслення загальної атмосфери того часу;

– дослідження новаторських постановок в українському театрі 20–30-х років ХХ ст. – на прикладі центрально- та східноукраїнських регіонів (Н. Корнієнко, Г. Веселовська, Н. Єрмакова), що демонструють, які методологічні алгоритми можна використовувати для аналізу українського театрального авангарду.

Корисними для дослідження явищ театрального процесу 20–30-х років ХХ ст. стали і запозичені з інших гуманітарних наук терміни та концепти: «модернізація особистості» (Е. Дюркгайм), «раціоналізація» масової свідомості (М. Вебер), модерність як «діалектика нового» (Т. Адорно), «модерн як незавершений проєкт» (Ю. Габермас), міф (Р. Барт, О. Лосєв), семіосфера (Ю. Лотман), дискурс (М. Фуко), наратив / метанаратив (Ж.-Ф. Ліотар), уявлення про єдину «велику спільноту» (Б. Андерсон), національні топоси, «нація у проєкті» (Е. Сміт, Г. Касьянов), «комунікативна мережа» (К. Дойч), соціокультурна динаміка (П. Сорокін), «війна культур» (Дж. Гантер) та ін.

Джерельна база дисертаційної роботи – інформаційні, театральнокритичні публікації в українській, частково – у польській та єврейській (польськомовній) періодиці Східної Галичини 20–30-х років ХХ ст. До джерельної бази були залучені й монографії, нариси, інформаційні брошури, театральні порадики, режисерські коментарі, приватне листування; тематичні картотеки, колекції театральних фотографій та збірки різних текстовографічних документів (театральні афіші, оголошення, програмки, запрошення, квитки та ін.) у фондосховищах бібліотек та музеїв України. Низку документів віднайдено, ідентифіковано та досліджено у фондах державних, інституційних і приватних архівів України, Польщі, Канади та США.

Географічні межі дослідження. Поняття «західноукраїнські землі» (ЗУЗ) вживаємо у тому значенні, яке воно мало в історіографії та популярній публіцистиці першої третини ХХ ст. – українські етнографічні терени, які після програніх українських національно-визвольних змагань опинилися в межах міжвоєнної Польщі. Географічні межі нашого дослідження майже повністю збігаються із територією Східної Галичини: терени Львівського, Станіславівського і Тернопільського воєводств Польської Республіки, що

повністю покривають територію сучасних Львівської та Івано-Франківської областей, частково – Тернопільську область (без Кременецького, Шумського, Лановецького та північної частини Збараського районів). У фокус нашого дослідження також потрапляють українські етнічні території, які знаходяться на захід від сучасного польсько-українського кордону (південна частина Закерзоння).

Хронологічні межі окреслені політичними чинниками – завершенням Першої (1918) і початком Другої світових воєн (1939), часом існування Польської Республіки. А також – соціокультурними критеріями: періодом створення та функціонування певного, важливого для української культури середовища, специфічних моделей національних взаємовідносин (у руслі т. зв. «війни культур»). **Термін** «міжвоєнний період» чи «міжвоєнне двадцятиліття» на позначення 20–30-х років ХХ ст. чітко окреслений і широко застосовується у сучасних історичних науках (доцільність його використання в українському театрознавстві обґрунтувала О. Боньковська).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що у дисертації *вперше* в українському театрознавстві:

- розглянуто історію українського театру Східної Галичини міжвоєнного періоду з точки зору теорії модернізації;
- системно розкрито як конструктивні, динамізуючі, так і деструктивні, гальмуючі аспекти модернізаційних процесів західноукраїнського театру міжвоєнного періоду;
- здійснено наукове обґрунтування багатовекторності західноукраїнського театрального процесу як одного з інструментів модернізації суспільства та механізму збереження національної ідентичності за умов бездержавності;
- уведено в науковий обіг історичні дані про низку театральних колективів, театральних діячів, що досі були поза увагою дослідників;
- реконструйовано «виробничі календарі» провідних українських театрів Східної Галичини міжвоєнного періоду;
- реконструйовано сценічні історії знакових вистав;
- розкрито специфіку та динаміку оновлення організаційно-виробничих форм західноукраїнського театру вказаного періоду;
- системно досліджено динаміку ідейно-естетичних та жанрово-стилістичних змін української сцени у Східній Галичині міжвоєнного періоду;
- простежено, як у міжвоєнний період традиційний етнографічно-побутовий репертуар кореспондував із дискурсом модернізації;
- ідентифіковано новаторські виражальні засоби у сценічних практиках українських митців Східної Галичини, модерні форми комунікації між українським театром та його глядачами;
- виявлено динамічний зв'язок західноукраїнських театральних практик 20–30-х років ХХ ст. із паралельними процесами у польському театрі Східної Галичини (Польська Республіка) та авангардними сценами радянської України (УСРР/УРСР);

уточнено:

- хронологічні лінії розвитку провідних українських театрів Східної Галичини міжвоєнного періоду;
- дані щодо репертуарних здобутків західноукраїнських театрів (датування прем'єр; авторство знакових постановок; адресність та суспільний резонанс програмних вистав);
- відомості про механізми творення та реактуалізації національно-патріотичних топосів у практиці західноукраїнського театру;
- суттєво розширено та критично проаналізовано джерельну базу до історії українського театру Східної Галичини 20–30-х років ХХ ст.;

набули подальшого розвитку:

- дослідження сценічної історії знакових українських вистав у Східній Галичині міжвоєнного періоду;
- вивчення прийомів та методів роботи режисера у західноукраїнському театральному просторі;
- осмислення типологічних паралелей (компаративне зіставлення) та безпосередньої спадкоємності між українським та польським театральними процесами Східної Галичини 20–30-х років ХХ ст., а також – новаторським сценічним досвідом УСРР/УРСР.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у тому, що в цій праці вперше системно досліджено процеси модернізації в українському театрі Східної Галичини 20–30-х років ХХ ст. на різних рівнях: організаційно-виробничому; ідейно-естетичному, жанрово-стилістичному, комунікативному. Здійснені дослідження можуть лягти в основу нової парадигми вивчення та написання історії українського театру в його єдності, без поділу на «східно-» чи «західноукраїнський».

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати пропонують методологічну і фактологічну базу для розробки та впровадження у навчальний процес нових курсів з історії театру, історії театральної культури, а також – можуть слугувати суттєвим доповненням до вже існуючих програм (зокрема, з історії українського театру, історії театральної критики, історії сценографії). Основні положення та окремі теми було використано у процесі викладання дисципліни «Історія українського театру» (кафедра театрознавства та акторської майстерності ЛНУ ім. І. Франка), а також – у циклі авторських виступів дисертанта з відкритими науково-популярними лекціями про театральне життя на західноукраїнських землях першої пол. ХХ ст. (Галерея сценографії, Львів, 2018; Міждисциплінарний науковий семінар Наукової бібліотеки ЛНУ ім. І. Франка *Modus Legendi*, Львів, 2018–2019; Фестиваль «Дні європейської спадщини у Львові», 2019 та ін.).

Апробація результатів дослідження здійснювалась на засіданні кафедри театрознавства Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого (протокол № 1 від 8 січня 2021 р.). Також дисертацію було обговорено у рамках роботи наукового міжкафедрального семінару факультету культури і мистецтв ЛНУ ім. І. Франка (протокол № 2 від 22 жовтня 2020 р.).

Основні результати дослідження та висновки були представлені у формі доповідей на конференціях упродовж 2007–2020 років: *міжнародних*: «Львівський національний університет імені Івана Франка: історія, виклики сучасності, візія майбутнього» (Львів, 2011), «“Слово о полку Ігоревім” та його доба (на посвяту Ярославу Осмомислу)» (Галич, 2012), «VIII Міжнародний конгрес українців “Тарас Шевченко і світова україністика: історичні інтерпретації та сучасні рецепції (до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка)» (Київ, 2013), «Мистецька культура: історія, теорія, методологія» (Львів, 2013, 2014, 2018, 2019, 2020), «Апостол правди і науки» (Львів, 2014), «Sacrum et profanum в культурі» (Львів, 2015), «Іван Франко: Я єсть пролог...» (до 160-річчя від дня народження) (Львів, 2016), «Українська філологія: школи, постаті, проблеми (до 170-річчя заснування кафедри української словесності у Львівському університеті)» (Львів, 2018), «Imponderabilia Teatralne “Non-fiction narratives in contemporary theatre”» (Краків, Польща, 2019), «Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології» (Київ, 2019); *всеукраїнських*: «Художня культура і політика. Актуальний діалог» (Київ, 2008), «Образ гетьмана Івана Мазепи в українській драматургії, театрі, кіно» (Львів, 2009), «Карбівничий чистого металу (до 140-річчя від дня народження Василя Стефаника)» (Львів, 2011), «Ювілейна наукова конференція, присвячена 140-річчю Наукового товариства ім. Шевченка» (Львів, 2013), «Тарас Шевченко і світова культура (до 200-ліття від дня народження Тараса Шевченка)» (Львів, 2014), «Мистецька освіта в класичному Університеті: традиції, сучасність та перспективи (до 10-ліття заснування факультету культури і мистецтв ЛНУ ім. І. Франка)» (Львів, 2014); «Українська періодика: історія і сучасність» (Львів, 2018), «Музичний твір як культурно-історичний феномен» (Дніпро, 2019), Всеукраїнських наукових читаннях пам’яті академіка НАМ України Р. Пилипчука (Львів, 2019, 2020); наукових сесіях Наукового товариства імені Шевченка (Театрознавча комісія, Львів, 2006, 2008–2020); *звітних* конференціях викладачів та співробітників ЛНУ ім. І. Франка (Львів, 2007–2015, 2017–2020).

Публікації. Основні результати опубліковано у підрозділі колективної монографії та 30 статтях (із них 6 – у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному фаховому періодичному виданні, 2 – у спеціалізованих виданнях України, зареєстрованих у міжнародних науково-метричних базах; 8 – у збірниках тез доповідей і матеріалів конференцій). Усі публікації є одноосібними.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури і додатків. Загальний обсяг дисертації – 300 сторінок, з яких 183 – основного тексту. Список використаної літератури та джерел охоплює 605 позицій (з них 31 – автора дисертації), 75 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *Вступі* окреслено проблемну ситуацію, обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і завдання роботи, зв'язок із науковими програмами, об'єкт і предмет, методи дослідження, поняттєву та джерельну базу, хронологічні й географічні межі, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, подано інформацію про апробацію та публікацію ключових положень дисертації. А також представлено структуру та обсяг роботи.

У **першому розділі «Історіографічна, джерельна та поняттєва база дослідження»** здійснено огляд історіографії українського театрального процесу у Східній Галичині зазначеного періоду, проаналізовано комплекс джерел, а також окреслено категорійно-поняттєвий апарат дослідження.

У **підрозділі 1.1. «Історія українського театру Східної Галичини 20–30-х років ХХ ст. як об'єкт наукового інтересу вітчизняних та закордонних дослідників»** проаналізовано наукові та науково-популярні праці, присвячені історії українського театру у Східній Галичині 20–30-х років ХХ ст., на основі отриманих спостережень виділено три етапи в історіографії цього питання.

Перший, початковий рівень: оглядові публікації в періодичних виданнях (С. Чарнецький, В. Ковальчук, Ф. Когут, П. Лисяк) та окреме видання «Нарис історії українського театру в Галичині» С. Чарнецького (1934). Для цього періоду є характерною відсутність широкого узагальнення досягнень західноукраїнської сцени міжвоєнного періоду.

Другий етап мав *дві паралельні тенденції*, визначені специфікою історичного розвитку України. *Перша* з них представлена у працях українських театрознавців у діаспорі (Г. Лужницький, В. Ревуцький), друкованими у 1944 – на поч. 1990-х років. Для цих праць типовою є певна ідеалізація напрацювань, надмірна політизація театрального процесу, неповнота джерельної бази (пов'язана із перебуванням дослідників поза межами України). *Друга тенденція*, представлена театрознавчими працями в УРСР, була кількісно та якісно слабшою, адже вітчизняне театрознавство тривалий час вимушено уникало теми дослідження історії театрального життя на західноукраїнських землях. В результаті аналізу виявлено, що дослідники (Л. Мельничук-Лучко, Р. Пилипчук) змушені були вдаватися до свідомо заідеологізованого викладу фактів, маючи можливість сказати про вагомі явища лише поміж рядками. Для цих праць характерна «ідеологічна заангажованість», тенденційне замовчування (пов'язане з офіційною державною політикою, а також – відсутністю доступу до джерел).

Третій етап наукового осмислення мистецького спадку міжвоєнної Східної Галичини розпочався 1991 р. та зумовлений відкриттям доступу до комплексу джерел (колишні спецфонди бібліотек, архіви) у незалежній Україні, відсутністю цензурних обмежень та неупередженістю сучасної театрознавчої науки до раніше заборонених тем з історії національного театру. Наголошено на цінності нових досліджень (О. Боньковська, І. Волицька та ін.) та перевидань значної частини театрознавчих праць (напр., Г. Лужницького, 2004; С. Чарнецького, 2014; дисертант причетний до підготовки обох видань).

Окремо проаналізовано загальноісторичні праці, літературо-, пресо-, мистецтво- та музикознавчі розвідки, присвячені культурі українців у межах Польської Республіки 20–30-х років ХХ ст.

У **підрозділі 1.2. «Джерела до історії українського театру Східної Галичини міжвоєнного періоду»** проаналізовано джерельний матеріал, що становить підвалини дисертації. Основою джерельної бази стали *театральні-критичні публікації* у фаховій та загально-інформаційній періодиці Східної Галичини. Опрацьовано львівські фахові видання: «Театральне мистецтво» (1922–1924), «Аматорський театр» (1925–1927), «Нові шляхи» (1929–1932), «Альманах лівого мистецтва» (1931), «Кіно» (1930–1936), «Масовий театр» (додаток до «Сили», 1930–1932), «Театр» (1935), «Назустріч» (1934–1938); а також – мистецькі рубрики щоденних газет чи тижневиків загального характеру: «Діло» (1923–1939), «Новий час» (1923–1939), «Українські вісти» (1935–1939), «Мета» (1931–1939), «Неділя» (1928–1939), «Нова зоря» (1926–1939), «Вікна» (1927–1932, з додатком «Жива сцена» (1930)) та ін. Окрім львівської, частково охоплено також регіональну пресу, що видавалася в інших містах Східної Галичини (Коломия, Перемишль, Івано-Франківськ, Тернопіль, Самбір). З польських та єврейських (польськомовних) періодичних видань представлено львівські «*Biuletyn Polsko-Ukraiński*» («Польсько-український бюлетень»), «*Lwów literacki*» («Літературний Львів»), «*Sygnaly*» («Сигнали»), «*Chwila*» («Мить», «Миттєвість»), а також івано-франківський часопис «*Ziemia Stanisławowska*» («Станіславівська земля»). Вибірково опрацьовано й пізніші періодичні видання: радянські – «Вільна Україна» (Львів, 1939–1941), «Радянська Україна» (Станіслав, 1939–1941), «Література і мистецтво» (Львів, 1940–1941); періодику часу німецької окупації – «Наші дні» (Львів, 1941–1944), «Львівські вісти» (Львів, 1941–1944), «Краківські вісти» (Краків, 1940–1944); повоєнні публікації в українській діаспорній пресі (ФРН, Франція, Великобританія, Італія, США, Канада, Аргентина). Наголошено на важливості віднайдених і систематизованих нами джерельних матеріалів, більшість яких у науковий вжиток введено уперше.

Окрему групу джерел становлять *архівні документи*. Проаналізовано специфіку збережених у фондах державних, інституційних архівів, історичних та мемуарних музеїв, наукових бібліотек документальних свідчень про театральне життя Східної Галичини міжвоєнного періоду. Опрацьовано приватні (родинні) архіви: Архів Віри Левицької (США; фотокопія – на кафедрі театрознавства та акторської майстерності ЛНУ ім. І. Франка); Архів Юрія та Іванни Кононів (у приватному архіві родини М. Лукавецького, м. Львів), Архів Лавра та Клавдії Кемпе (Канада), дистанційно частково доступний Архів Василя та Людмили Сердюків (США). Піддано верифікації повноту та репрезентативність інших приватних театральних колекцій.

У **підрозділі 1.3. «Український театр Східної Галичини у контексті теорії модернізації»** висвітлено питання методологічних принципів дисертаційного дослідження, наведено пояснення базових наукових підходів та категорій. На основі теоретичних узагальнень із теорії модернізації запропоновано алгоритми застосування випрацьованого соціологами,

культурологами, літературо- та мистецтвознавцями (С. Павличко, Т. Гундорова, Н. Мочернюк, Р. Яців та ін.) інструментарію для аналізу явищ української культури і мистецтва.

Другий розділ «Соціокультурний контекст діяльності української сцени Східної Галичини 20–30-х рр. ХХ ст.» присвячено окресленню історичних та соціокультурних умов діяльності українського театру вказаного періоду, дослідженню пов'язаних із цим специфічних рис його організаційно-економічної та творчої роботи.

У *підрозділі 2.1. «Соціально-політичні процеси у Східній Галичині міжвоєнного періоду»* представлено історичні та соціокультурні умови розвитку західноукраїнських земель за часів колонізації Польською Республікою та простежено організацію українцями активного супротиву цим процесам.

У *підрозділі 2.2. «Учасники українського театрального процесу: організаційні форми й засади діяльності»* прослідковано, якою мірою українській спільноті Східної Галичини упродовж міжвоєнного періоду вдавалося забезпечувати функціонування репрезентативних національних театрів без державної підтримки. Зазначено, що сутнісно нові сторінки в історії українського театру Східної Галичини були безпосередньо пов'язані з нечисленними і короткотривалими меценатськими проектами, а під кінець 1930-х років діяльність репрезентативного театру була можливою завдяки системній участі «нового національного капіталу» в організації театральної сфери. Як конструктивні ознаки міжвоєнного періоду відзначено тенденцію до поступового переходу західноукраїнських колективів від «театру родинного типу» до форми підприємства на кооперативних засадах.

На основі специфічних рис організаційно-економічної та творчої роботи українських театрів Східної Галичини міжвоєнного періоду здійснено їх типологізацію:

а) колективи, що перебували під опікою громадських інституцій, мали умовний статус «репрезентативних театрів» та виконували національно-представницькі функції українців Східної Галичини у середовищі інонаціональних культур: театральні трупі під патронатом товариства «Українська бесіда» до 1924 р. (особливо під мистецьким керівництвом О. Загорова у 1921–1923 рр.) та ін.;

б) приватні театральні колективи, репертуарна політика яких залежала від особистих уподобань керівників і попиту публіки (театри Й. Стадника, І. Когутяка та ін.); серед них в окрему групу виділено сформовані з «наддніпрянської еміграції» театральні колективи, які потрапляли у мистецьке поле Львова чи Східної Галичини;

в) виокремлено явище естрадних театрів як національних взірців міської «ревієвої» театральної культури та колективи, що намагалися працювати стаціонарно («Цвіркун», «Криве дзеркало» та ін.; сатиричний театр ляльок (усі – Львів); Український народний театр ім. М. Старицького (Стрий).

Виявлено суттєві відмінності – і статусно, і за мистецьким рівнем – між діяльністю українських мандрівних театрів та польських стаціонарних

колективів у Східній Галичині. Водночас виробничий процес у західноукраїнських театрах принципово відрізнявся і від функціонування українських колективів у радянській Україні. Простежено, які недоліки та які переваги пов'язані із незмінно мандрівним (за невеликими винятками – напівмандрівним) статусом професійного українського театру на західноукраїнських теренах. Зауважено, що українські театри Східної Галичини все ж мали можливість культивувати опозиційне до офіційної влади середовище, творити націоцентричний дискурс, були відносно вільні у виборі репертуару, існували у межах європейського театрального простору. На відміну від напередвизначеного партійною лінією шляху розвитку українського радянського театру (особливо після 1933 р.) західноукраїнський справді прогнозував своє суспільство, модифікував його. І водночас – як частина цього суспільства – піддавався впливам-змінам.

У *підрозділі 2.3. «Цензура як державний контроль у сфері театру»* проаналізовано діяльність українського театру Східної Галичини у рамках цензурних обмежень, поліційних та адміністративних зловживань на місцях, в умовах конфронтації української та польської громад. Встановлено, що функціонування цензури, посиленій нагляд місцевої адміністративної влади та поліції суттєво позначилися не лише на самій діяльності українського театру Східної Галичини (змушуючи занижувати ідейну виразність вистав), а й «коригували» його рецепцію на сторінках засобів масової інформації.

Третій розділ «Жанрові трансформації в українському театрі Східної Галичини міжвоєнного періоду» присвячено аналізу процесів оновлення художньої мови української сцени міжвоєнного періоду – і на рівні теоретичних дискусій, і в площині сценічної практики.

У *підрозділі 3.1. «Побутовий репертуар: від традиції до “обережної модернізації”»* простежено, як етнографічно-побутовий та спрощено трактований історично-побутовий репертуар продовжував утримувати в театральному просторі Східної Галичини консервативні мистецькі тенденції, слугуючи перевіреним засобом ретрансляції національних топосів у зрушеному воєнними подіями ХХ ст.; як саме він забезпечував збереження національної свідомості українців за складних суспільно-політичних умов. Встановлено, що поодинокі приклади оновлення художньої мови театру у прочитаннях побутового репертуару (зокрема, найрадикальніша режисерська інтерпретація В. Блавацького «Ой, не ходи, Грицю...» 1934 р.) усе ж не змогли переламати загального тяжіння міжвоєнного театрального процесу до консервативного і некритичного відтворення «народніх штук».

У *підрозділі 3.2. «Формування модерного українського музично-драматичного репертуару»* розглянуто величезний суспільний запит у міжвоєнній Східній Галичині на розважальний музичний репертуар і радикальніші зміни у напрямку модернізації мистецької мови західноукраїнського театру в цій ділянці. Наголошено на подоланні численних упереджень щодо цього (у світлі домінування патріотичних тенденцій та консервативного просвітницького дискурсу), на труднощах завоювання власної ніші поруч із іншонаціональними сценами краю.

Розкрито процес утвердження міської театральної культури у Східній Галичині та роль у ньому українських митців:

а) у руслі тогочасних спроб відновлення регулярних *оперних вистав* у Львові проаналізовано постановки оновлених опер «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського в обробці С. Людкевича (1935) та «Наталка Полтавка» М. Лисенка з новим оркеструванням В. Безкоровайного (1936), спрямованих на національну маніфестацію українців у Львові;

б) як приклад конструктивного поєднання розважальної функції театру й розбудови модерного національного музичного репертуару розглянуто *українські оперети* «Залізна острога» М. Гайворонського (1934); «Дівча з Маслосоюзу» (1935), «Шаріка» (1936), «Гуцулка Ксеня» (1939) ó" "Я. Барнича;

в) серед українських *музичних комедій* виділено «Жабуриння» (1933), «Подружжя в двох мешканнях» (1934) та «Акорди» (1934) – усі Г. Лужницького з музикою В. Балтаровича; «Кирка з Льолео» Ю. Косача з музикою Н. Нижанківського (1938); акцентовано на новизні цього жанру в українській театральній практиці;

г) у блоці *естрадних театральних жанрів* детальніше проаналізовано репертуарні напрацювання українських театрів-кабаре «Співомовки» (1921) та «Розрада» (1921, 1922); театру ревію «Цвіркун» (1931–1936; 1937–1938); «Гротескового театру ляльок “Вертеп наших днів”», з участю художників П. Ковжуна, Е. Козака, А. Коверка.

У підрозділі 3.3. «Драматичний театр: оновлення художньої мови як складова модернізаційних національних процесів» проаналізовано різні рівні осучаснення мови західноукраїнського театру: від поверхового, що обмежувався збільшенням кількості «європейських штук» та режисерською стратегією «концептуального цитування» (Й. Стадник, М. Бенцаль), до глибинного, що передбачав засвоєння естетики, яку приносили ці перекладні твори на українську сцену, потребу індивідуального режисерського прочитання, жанрово-стилістичної визначеності постановки, а також виховання актора нового типу для нового репертуару (О. Загаров, В. Блавацький). Окремо відзначено подальше утвердження форми режисерського театру на західноукраїнських землях.

Виявлено найбільш резонансні вистави та реконструйовано їхні сценічні історії. У реконструкції сценічних історій *перекладних драм та комедій* на українській сцені Східної Галичини 20–30-х років ХХ ст. основну увагу зосереджено на мало висвітлених раніше знакових виставах. Окремо виділено *мистецтво інсценізації* прозових та поетичних творів – як один із характерних здобутків міжвоєнного періоду. Проаналізовано *постановки за творами тогочасних українських драматургів* (Я. Мамонтов, М. Куліш, Г. Лужницький, О. Олесь, З. Тарнавський, І. Зубенко).

Динаміку естетичних пошуків української сцени міжвоєнної Східної Галичини розкрито також у контексті західноєвропейського театру і театрального мистецтва радянської України. Виявлено творчу «міграцію» діячів сцени, взаємообмін, паралельне протікання подібних (але не співмірних) процесів у театральному житті регіонів, а також постійне тяжіння Східної

Галичини до «мистецького поля» Великої України. Встановлено, що кардинально змістити фокус мистецької програми театру на зміну дискурсу щодо національної ідентичності та модернізацію художньої мови найбільш послідовно вдалося В. Блавацькому в очолюваних ним колективах (УНТ ім. І. Тобілевича, УМТ «Заграва», УНТ ім. І. Котляревського). Проаналізовано художні засоби, якими цей режисер забезпечував оновлення сценічної лексики: використання конструктивних можливостей сцени; експресіоністичні пластичні композиції; сатиричний гротеск; звернення до комедії дель арте; кінематографічна подача матеріалу; апеляція до архаїчних фольклорних елементів; літургійні прийоми; візуальна знаковість мізансцен. Визначено місце та значення українського театру Східної Галичини у формуванні модерної національної культури за умов бездержавності як одного з дієвих інструментів суспільної інфраструктури.

У **Висновках** підсумовано результати проведеного дослідження.

1. З'ясовано, що *процеси модернізації* українського театру Східної Галичини 20–30-х років ХХ ст. досьгодні не ставали безпосереднім об'єктом наукового інтересу вітчизняних чи закордонних дослідників. У більшості наукових та науково-популярних праць, присвячених історії театру на західноукраїнських землях, було здійснено (частково) реконструкцію театрального процесу того часу, а питання шляхів та якісних параметрів його розвитку заторкувано лише принагідно.

2. У результаті аналізу теоретичної літератури зі сфери *теорії модернізації* зроблено висновок про коректність і продуктивність застосування випрацьованого соціологами та культурологами інструментарію для дослідження явищ української культури і мистецтва. Виявлено, що серед низки ознак модернізації культури для міжвоєнного західноукраїнського театрального мистецтва були притаманні: а) європеїзація або «західництво»; б) інтелектуалізм, антинародництво; в) секуляризація у парі з пошуками нової релігійності; розвінчування «культурних табу», деканонізація; г) урбанізація; «культ сучасності»; г) диференціація театральних жанрів та форм (зумовлені посиленням індивідуалізму з одночасною готовністю до плюралізму); д) зміна моделі комунікації мистецтва з реципієнтом; е) участь «нового національного капіталу» в культурному житті. Окремо виділено дискурс націоналізму, особливо важливий для українського контексту.

3. *Історичні та соціокультурні умови*, в яких діяв український театр під час вимушеної інтеграції західноукраїнських земель до Польської Республіки, охарактеризовано як несприятливі для його розвитку, скеровані на маргіналізацію української культури, на стримування та заборону явищ, що стимулювали його розвиток та модернізацію. Простежено, як професійний український театр – у руслі міжнаціональної боротьби за фізичний і символічний простір у міжвоєнній Польщі – опинився у ситуації «театру суспільного спротиву».

Виявлено, що специфічні риси організаційно-економічної та творчої діяльності українського театру Східної Галичини 20–30-х років ХХ ст. набули таких форм та проявів: а) масовий аматорський музично-театральний рух як

стратегія опору українців польській колонізації; б) перебування професійного українського театру на західноукраїнських теренах у мандрівному статусі; в) постійна боротьба за глядача, зумовлена концентрацією багатьох приватних мандрівних труп на обмеженій території; г) відсутність державної чи відчутної інституційної підтримки, скорочення глядацької аудиторії у напруженій міжнародній ситуації; г) сутнісно нові сторінки в історії українського театру Східної Галичини були безпосередньо пов'язані з меценатськими проєктами та підтримкою «нового національного капіталу». Окремо простежено негативний вплив цензури та урядових обмежень на діяльність українського театру Східної Галичини.

4. У процесі реконструкції діяльності провідних українських театрів на теренах Східної Галичини міжвоєнного періоду виявлено такі їх групи: а) колективи, що перебували під опікою громадських інституцій, мали умовний статус «репрезентативних театрів» та виконували національно-представницькі функції для українців Східної Галичини у середовищі інонаціональних культур; б) приватні театральні колективи, репертуарна політика яких залежала від особистих уподобань керівників; в) окремо виділено явище естрадних театрів – як національні взірці міської «ревієвої» театральної культури та колективи, що намагалися працювати стаціонарно. Відзначено тенденцію до об'єднання окремих колективів як свідчення консолідації національної культури наприкінці 30-х років ХХ ст.

5. З'ясовано, що механізми, динаміку формування, типологічні особливості *репертуарної політики* українських театрів Східної Галичини 20–30-х років ХХ ст. визначали: а) економічна залежність від запитів масового глядача (домінування популярного репертуару); б) зумовлена мандрівним статусом особлива мобільність та охоплення значної частини територій і широкої аудиторії (повільне оновлення репертуару); в) надавання переваги перекладній драматургії, насамперед – творам, апробованим польською сценою краю; г) тенденція до консервації традицій у прочитанні побутового репертуару; г) поступове зростання у репертуарі частки історично-виховної драматургії; стратегія актуалізації травматичного історичного досвіду, в т. ч. на основі подій з недавньої національно-визвольної боротьби; д) уведення історично-релігійної драматургії. Простежено системну співпрацю театрів із тогочасними драматургами та композиторами і творення нового українського «міського» репертуару (музична комедія; ревію; модерна оперета; «номери» сатиричного театру ляльок та ін.). Наголошено на труднощах розуміння «великоміських жанрів» у широких колах західноукраїнської публіки. Виділено мистецтво інсценізації прозових та поетичних творів як один із характерних здобутків українського театру Східної Галичини міжвоєнного періоду.

6. Простежено динаміку ідейно-естетичних та жанрово-стильових змін української сцени міжвоєнного періоду – від «зовнішньої модернізації», «концептуального цитування» (Й. Стадник, М. Бенцаль) до усвідомленого індивідуального режисерського прочитання (О. Загаров, В. Блавацький). Відзначено подальше утвердження форми режисерського театру на західноукраїнських землях; спростовано «монохромну» схему висвітлення

західноукраїнського театального процесу – на користь концепції його багатовекторності та взаємоперетікання ідей та форм.

Естетичні пошуки української сцени міжвоєнної Східної Галичини відчитано у зіставленні із тогочасними тенденціями західноєвропейського театру (Л. Шіллер, М. Райнгардт, Ф. Жем'є) і театального мистецтва радянської України (Л. Курбас, Ф. Лопатинський). Виявлено суголосність режисерського доробку В. Блавацького («монументальний театр») з авангардними здобутками європейських сцен. Охарактеризовано постать режисера та актора О. Загарова як «сполучного містка» між старим і новим репертуаром, митця, що приніс російську МХТ-івську театральну традицію на західноукраїнські землі.

7. Виявлено такі специфічні риси діалогу українського театру із глядачем: а) «традиційний» репертуар і його некритичні сценічні прочитання у більшості театральних колективів 20–30-х років ХХ ст. усе ж забезпечували підтримку національної свідомості глядачів на «базовому рівні», тобто сприяли творенню нації як «уявної спільноти»; б) підсилення патріотичних звучань в українських виставах зустрілося з опором інонаціональної публіки, падіння у зв'язку із цим рівня відвідування театру лише частково було компенсовано збільшенням контингенту українських глядачів; в) активізацію української публіки забезпечило творення театром нових національно конструктивних наративів та нових сценічних форм (співмірних з рівнем модерної суспільної свідомості); г) провідні театральні колективи модернізували свої традиційні механізми ре-актуалізації та поширення патріотичних топосів, звертаючись не лише до класичних історичних драм, а й переосмислюючи події національно-визвольної боротьби українців у ХХ ст.; г) кардинально змістити фокус мистецької програми театру на зміну дискурсу щодо національної ідентичності та модернізацію художньої мови найпослідовніше вдалося режисерові В. Блавацькому в очолюваних ним колективах.

8. Виділено такі основні функції українського театру у формуванні модерної національної культури за умов бездержавності: а) постійна *ре-актуалізація патріотичних топосів*, посилення опірності українського суспільства до змінених – несприятливих – соціокультурних умов; б) шляхом розриву замкнутого на минулому кола національного самоусвідомлення (у виставах УМТ «Заграва» та УНТ ім. І. Тобілевича), заміни його вектором, спрямованим у майбутнє – досягнення ефекту *реформування суспільної свідомості* «з пораженської в героїчну»; в) витворення і поширення символічних, не таких вразливих до посягань чужинців, українських інтегруючих концептів: ідея соборності України, уявлення про цілісний культурний простір, патріотично конструктивні наративи, а отже – формування та підтримка *історичної пам'яті*, творення засобами театру *національної семіосфери*; г) перетворення театру на місце зустрічі однодумців, театр як культурний ритуал (поруч із щонедільними богослужіннями та періодичними громадськими заходами), *консолідації українців навколо спільних цінностей* (понадполітичні, понадконфесійні патріотичні символи); г) встановлення якісно нового діалогу із глядачем, раціональна й ірраціональна активація, об'єднання

залу і сцени в єдиному релігійно-патріотичному пориві (зокрема, в історично-релігійних виставах УМТ «Заграва») – тобто *релігійно-патріотична виховна функція*; д) формування активної, думаючої глядацької спільноти, схильної до деконструкції національних стереотипів (головно у виставах В. Блавацького) та готової свідомо *підтримувати таке явище як «нація у проєкті»*.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Лаврентій Р. Український народний театр ім. І. Тобілевича. До творчого портрета. *Просценіум*. Львів, 2001. № 1. С. 67–73; 2002. № 3 (4). С. 105–108.
2. Лаврентій Р. Український Молодий Театр «Заграва». (Декілька штрихів до творчого портрету). *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство*. Львів, 2002. Вип. 2. С. 304–325.
3. Лаврентій Р. Український театр у контексті націєтворчих процесів у Галичині 1930-х років. *Курбасівські читання*. Київ, 2009. № 4 (Діалог Культури і Політики). С. 103–113.
4. Лаврентій Р. Драма «Тарас Шевченко» Зенона Тарнавського та її повернення. *Просценіум*. Львів, 2013. № 35–37. С. 215–223.
5. Лаврентій Р. Новаторська вистава «Мина Мазайло» Миколи Куліша на сцені Українського народного театру ім. Івана Тобілевича у Станіславові (1930 рік, режисер В. Блавацький). *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство*. Львів, 2013. Вип. 13. С. 227–243.
6. Лаврентій Р. Етнографічно-побутовий репертуар українських театрів Галичини 20–30-х років ХХ ст. як інструмент національного самозбереження. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство*. Львів, 2019. Вип. 20. С. 158–172.

Публікації у закордонному виданні та статті у наукових виданнях

України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних:

7. Лаврентій Р. П'єса «Тарас Шевченко» Зенона Тарнавського на сцені Українського молодого театру «Заграва» (1937, реж. В. Блавацький). *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. Київ, 2014. Вип. 14. С. 104–113.
8. Лаврентій Р. Учений і доба: не реалізовані сповна наукові напрями досліджень професора Р. Я. Пилипчука (до проблем вивчення та написання історії Західноукраїнського театру 20–30-х рр. ХХ ст.). *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. Київ, 2016. Вип. 19. С. 73–77.
9. Лаврентій Р. Історично-релігійна драма «Ой, зійшла зоря над Почаєвом» Г. Лужницького в Українському молодому театрі «Заграва» (1938, реж. В. Блавацький): до історії постановки та сценічної рецепції. *Lwowsko-Rzeszowskie Zeszyty Naukowe = Львівсько-Ряшівські наукові зошити / redakcja naukowa Radosław Malikowski, Taras Dubrovnyi*. Rzeszów, 2020. № 6. S. 20–28.

Публікації, які завідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Лаврентій Р. Мазепинська тематика західноукраїнських театрів 20-30-х років ХХ століття: «Мотря» і «Батурин» за однойменними повістями Богдана

Лепкого. *Іван Мазепа і мазепинці: Історія та культура України останньої третини XVII – початку XVIII століть* : наук. зб. / ред. кол.: Я. Дашкевич, О. Купчинський, І. Скочиляс, А. Фелонюк ; упоряд. І. Скочиляс. Львів : ІУАД ; НТШ, 2011. С. 220–233.

11. Лаврентій Р. «Слово о полку Ігоря» на сцені Українського молодого театру «Заграва» (1937). *Слово о полку Ігоревім та його доба (на посвяту Ярославу Осмомислу)* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Галич, 8 листопада 2012 р.). Галич : Інформ.-вид. відділ Національного заповідника «Давній Галич», 2012. С. 46–52.

12. Лаврентій Р. Театральний конструктивізм і режисерська практика Володимира Блавацького 1930-х рр. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* : тези доповідей Міжнар. наук. конф. (Львів, 29 листопада 2013 р.). Львів, 2013. С. 106–110.

13. Лаврентій Р. Авангардний театр радянської України і режисерська практика Володимира Блавацького 1930-х років. До питання спадкоємності. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* : тези доповідей Міжнар. наук. конф. (Львів, 28 листопада 2014 р.). Львів, 2014. С. 117–122.

14. Лаврентій Р. Театр суспільного виклику в режисерській практиці Володимира Блавацького. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* : тези доповідей VI Міжнар. наук. конф. (Львів, 30 листопада 2018 р.). Львів, 2018. С. 213–216.

15. Лаврентій Р. Повернення пам'яті про Михайла Губчака: завдання з багатьма невідомими. *Українська періодика: історія і сучасність* : доповіді та повідомлення XII Всеукр. наук.-теор. конф. (Львів, 30 листопада – 1 грудня 2018 р.). Львів, 2018. С. 373–380.

16. Лаврентій Р. «Монументальний театр» Володимира Блавацького як інструмент формування модерної національної ідентичності. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* : тези доповідей VII Міжнар. наук. конф. (Львів, 30 вересня 2019 р.). Львів, 2019. С. 118–120.

17. Лаврентій Р. «Легкий репертуар» у режисерському доробку Володимира Блавацького 1928–1939 років. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* : тези доповідей VIII Міжнародної наукової конференції (Львів, 20 листопада 2020 р.). Львів, 2020. С. 153–154.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

Підрозділ колективної монографії

18. Лаврентій Р. «Голгота» Григора Лужницького в Українському Молодому театрі «Заграва», 1936 р. *Український театр ХХ століття* : антологія вистав / за заг. ред. д-ра мистецтвозн. М. Гринишиної ; [Ін-т проблем суч. мистец. НАН України]. Київ : Фенікс, 2012. С. 421–433.

Статті в інших вітчизняних виданнях:

19. Лаврентій Р. Український народний театр «Промінь» Миколи Комаровського. *Вісник НТШ*. Львів, 2006. Чис. 36. С. 33–36.

20. Лаврентій Р. «Наддніпрянський театр» Теодори Руденко. *Вісник НТШ*. Львів, 2007. Чис. 37. С. 21–22.

21. Лаврентій Р. Українська театральна Галичина 1931–1932 рр.: естетично-політичні дилеми. *Вісник НТШ*. Львів, 2007. Чис. 38. С. 32–34.
22. Лаврентій Р. Львівський український театр ревію «Цвіркун» (30-і роки ХХ ст.). *Вісник НТШ*. Львів, 2008. Чис. 40. С. 25–27.
23. Лаврентій Р. Українські театри Івана Когутяка (1920–1939 рр.). *Вісник НТШ* : Інформаційне видання Світової Ради Наукових товариств ім. Шевченка. Львів, 2010. Чис. 44. С. 31–35.
24. Лаврентій Р. Інсценізація «Слова о полку Ігоря» Григора Лужницького у парадигмі «монументального театру» Володимира Блавацького. *Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Т. ССLXII. Праці театрознавчої комісії*. Львів, 2011. С. 254–267.
25. Лаврентій Р. Українські театри Панаса Карабіневича (20-30 роки ХХ століття). *Вісник НТШ*. Львів, 2011. Чис. 45. С. 39–45.
26. Лаврентій Р. Українські театри під керівництвом Юрія Кононева (30-і роки ХХ ст.). *Вісник НТШ*. Львів, 2011. Чис. 46. С. 47–50.
27. Лаврентій Р. Театральна група кооперативу «Український театр» у Львові під дирекцією Йосипа Стадника 1927–1929 років. *Вісник НТШ*. Львів, 2012. Чис. 47. С. 32–36.
28. Лаврентій Р. «Просвітянський театр» під мистецьким проводом Петра Сороки (1928–1929). *Вісник НТШ*. Львів, 2012. Чис. 48. С. 34–38.
29. Лаврентій Р. Український театр Богдана Сарамаци (30-ті роки ХХ ст.). *Вісник НТШ*. Львів, 2013. Чис. 49. С. 52–55.
30. Лаврентій Р. Український театр «Веселка» під керівництвом Олександра Тимченка (30-і роки ХХ ст.). *Вісник НТШ*. Львів, 2013. Чис. 50. С. 48–52.
31. Лаврентій Р. Три редакції статті С. Чарнецького про історію постанови «Украденого щастя». В: Чарнецький С. *Історія українського театру в Галичині. Нариси, статті, матеріали*. Львів : Літопис, 2014. С. 504–516.

АНОТАЦІЯ

Лаврентій Р. Я. Український театр Східної Галичини 20–30-х років ХХ ст.: процеси модернізації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури. – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2021.

У дисертації вперше розглянуто історію українського театру Східної Галичини міжвоєнного періоду крізь призму теорії модернізації, розкрито специфіку та динаміку оновлення організаційно-виробничих форм західноукраїнського театру, системно досліджено процеси ідейно-естетичних та жанрово-стилістичних трансформацій західноукраїнської сцени.

Поняття модернізації потрактовано як широкий спектр процесів, спрямованих на модернізацію суспільства та «оновлення мови культури». Визначено місце та значення українського театру Східної Галичини у

формуванні модерної національної культури – за умов бездержавності – як одного із вагомих інструментів суспільної інфраструктури.

Виявлено й описано складну амбівалентну структуру співвідношень «традиційного» й «новаторського» у сценічній практиці українського театру Східної Галичини – як на рівні теоретичних дискусій, так і в площині сценічних втілень. Акцентовано на багатовекторності західноукраїнського театрального процесу, його перебування у «мистецькому полі» як ідей і театральних форм Західної Європи та Польщі, так і авангардних практик Великої України (УСРР) періоду 1920-х.

Ключові слова: процеси модернізації; дискурс націоналізму; соціокультурна динаміка Східної Галичини; модернізація організаційно-виробничих форм діяльності театру; нові форми театральної комунікації; «монументальний театр» В. Блавацького, типологічні паралелі.

АННОТАЦІЯ

Лаврентий Р. Я. Украинский театр Восточной Галиции 20–30-х годов XX в.: процессы модернизации. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 26.00.01 – Теория и история культуры. – Институт искусствоведения, фольклористики и этнологии имени М. Т. Рылского НАН Украины. Киев, 2021.

В диссертации впервые рассмотрена история украинского театра Восточной Галиции межвоенного периода сквозь призму теории модернизации, раскрыты специфика и динамика обновления организационно-производственных форм западноукраинского театра, системно исследованы процессы идейно-эстетических и жанрово-стилистических трансформаций западноукраинской сцены.

Понятие модернизации истолковано как широкий спектр процессов, направленных на модернизацию общества и «обновление языка культуры». Определено место и значение украинского театра Восточной Галиции в формировании современной национальной культуры – в условиях отсутствия государственности – как одного из весомых инструментов общественной инфраструктуры.

Выведено и описано сложную амбивалентную структуру соотношений «традиционного» и «новаторского» в сценической практике украинского театра Восточной Галиции – как на уровне теоретических дискуссий, так и в плоскости сценических воплощений. Акцентируется на многовекторности западноукраинского театрального процесса, его пребывание в «художественном поле» как идей и театральных форм Западной Европы и Польши, так и авангардных практик Великої України (УССР) периода 1920-х.

Ключевые слова: процессы модернизации; дискурс национализма; социокультурная динамика Восточной Галиции; модернизация организационно-производственных форм деятельности театра; новые формы

театральной коммуникации; «монументальный театр» В. Блавацкого, типологические параллели.

ABSTRACT

Lavrentiy R. Y. The Ukrainian Theatre of Eastern Halychyna (Galicia) in the 1920s and 1930s: Modernization Processes. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Ph. D. thesis in Art History with a specialization 26.00.01 – Theory and History of Culture. – Maksym T. Rylskyi Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, 2021.

The dissertation for the first time considers the history of the Ukrainian theatre of Eastern Halychyna (Galicia) of the interwar period through the prism of the theory of modernization, reveals the specifics and dynamics of renewing organizational and production forms of the Western Ukrainian theatre, and systematically studies the processes of ideological, aesthetic and genre stylistic transformations.

The concept of modernization is interpreted as a wide range of processes aimed at "updating the language of culture", which included the discourses of Europeanization, intellectualism, anti-populism, "the cult of modernity", secularization, decanonization and debunking of "cultural taboos", as well as urbanization of Ukrainian cultural space. Particular focus is given to the discourse of nationalism, which is especially important for the Ukrainian context. The thesis draws attention to the growing self-awareness of theatrical art and the changing model of communication between art and recipients (viewer's activation); to the participation of the new national capital in cultural life; to the increasing attention to the formal side of work, the differentiation of theatrical genres and forms, and, accordingly, the emergence of a polyphonic modernist discourse with its modeling, symbolic principle of reproduction and attitude to reality.

Particular attention is paid to those factors that hindered, stopped or limited modernization processes and phenomena in the Ukrainian theater, because the reconstruction of the Ukrainian theatrical life of that time showed extremely diverse, often conflicting and mutually exclusive trends. Moreover, the historical and socio-cultural circumstances of the Ukrainian theater during the forced integration of the Western Ukrainian lands into the Republic of Poland are described as such that discouraged its development and tried to marginalize the Ukrainian culture and restrain or ban the phenomena that supported its modernization.

The thesis determines the role and significance of the Ukrainian theater of Eastern Halychyna (Galicia) in the formation of modern national culture under the conditions of statelessness as one of the key tools of public infrastructure. Its key functions have been determined as follows: a) to increase viewers' resistance to unfavorable socio-cultural conditions and to maintain historical memory through re-actualization of patriotic topoi; b) to reform social consciousness from «that of the defeated to that of the heroes» through addressing sensitive national issues of the past and the present and through deconstructing national stereotypes; and c) by theatrical means, to create the national semiosphere and to unite the Ukrainians around the shared values by communicating the Ukrainian integration concepts and by serving as a meeting place.

The thesis describes how theatrical urban culture was established in the Eastern Halychyna (Galicia) and what roles the Ukrainian artists played in it: through the attempts to renew regular opera shows in Lviv aimed at the national manifestation of the Ukrainians; through the constructive combination of theater's entertaining function and the development of contemporary national musical repertoire, which resulted in the creation of modern Ukrainian operettas and musical comedies (a new genre in the Ukrainian theatrical practice); through creating vaudeville theatrical forms and genres such as cabaret theater, review, and satirical puppet theater.

This work reveals and describes a complex ambivalent structure of the relations between the "traditional" and the "innovative" in the stage practice of the Ukrainian theater of Eastern Halychyna (Galicia), both at the level of theoretical discussions and in the plane of stage incarnations. The thesis analyzes the artistic means that stage director V. Blavatskyi used to renew the theatrical language: use of constructive opportunities of the theater stage; expressionist figurative compositions; satirical grotesque; appeal to commedia dell'arte; cinematographic presentation of the material; use of archaic folklore elements; liturgical methods; visual significance of mise-en-scenes.

Emphasis is placed on the multi-vector nature of the Western Ukrainian theatrical process, its presence in the "artistic field" of both ideas and theatrical forms of Western Europe and Poland (Max Reinhardt, Firmin Gémier, Leon Schiller), and avant-garde practices of Ukrainian SSR of the 1920s (Les Kurbas, Favst Lopatynskyi).

Keywords: modernization processes; discourse of nationalism; socio-cultural dynamics of Eastern Halychyna (Galicia); modernization of organizational and production forms of theatrical activity; new forms of theatrical communication; V. Blavatskyi's "monumental theater", typological parallels.

Підписано до друку 08.06.2021.
Формат 60×90 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 06/06.

Друк ТзОВ «Простір-М»
Свідоцтво ДК № 5068 від 22.03.2016 р.
79000, м. Львів, вул. Чайковського, 8
Тел.: (032) 261-09-05, e-mail: prostir.druk@gmail.com